

Het nabootsen van de grootse natuur is een belangrijke basis van Chinese tuinen. Bergen spelen daarin een hoofdrol, vaak in samenspel met water.

Yu Yuan-tuin in Shanghai*

Bergen bouwen

Tekst en foto's: Pieter Jansma

Bergen worden in China gezien als het summum van het landschap. Als je bedenkt dat enkele van de meest indrukwekkende bergen ter wereld (deels) in China liggen, is dat niet raar. Denk daarbij aan de Himalaya, en de karstgebergten van Guilin en Shilin.

In het Chinese denken zijn er drie hoofdstromen: het confucianisme, het daoïsme en het boeddhisme. Vooral in het daoïsme hebben bergen een belangrijke betekenis en worden er bovennatuurlijke krachten aan toegeschreven. Het is de plek waar de onsterfelijken in grotten wonen en waar je dus zelf misschien ook het geheim van onsterfelijkheid zou kunnen ontrafelen. Al sinds de Westelijke Han dynastie (206 voor Christus tot 9 na Christus) worden al bergen

in tuinen nagebootst door stenen en aarde te stapelen. Keizer Wudi hoopte zo de onsterfelijken naar zijn tuin te lokken.

Door de eeuwen heen werden deze gebouwde bergen al snel complexer van aard. Ravijnen, kliffen, grotten en berggrivertjes kregen een plek in de tuinen. Langzamerhand ontstonden steeds meer stijlen voor het bouwen van bergen. Omdat de onsterfelijken volgens het daoïsme op bergachtige eilanden in de zee leefden, werden ze vaak gecombineerd met grote waterpartijen. Zo kan een enkele steen een berg belichamen en een vijver de zee.

Belang van kunst

Lange tijd was het Chinese Keizerrijk zeer uitgestrekt en machtig. Om zo'n immens rijk te kunnen besturen waren goed opgeleide ambtenaren nodig. Om zo'n positie te berei-

ken diende men zich eerst te bekwaamen in klassieke confucianistische teksten en verschillende kunstvormen. Tuinontwerp raakte zo ook verweven met (landschaps)schilderkunst en (landschaps-)poëzie. In de schilderkunst en poëzie zijn er zelfs specifieke stijlen gewijd aan landschappen en bergen. De hang naar natuur is altijd sterk geweest in Chinese tuinen en de bergen in de schilderijen vormden steeds meer een voorbeeld voor de ontwerpers en makers van tuinen. Veel tuinen liggen in steden en de eigenaren wilden als contrast de natuur graag

---

* De middelste staande steen is een enkele taihu steen van meer dan 3 meter hoogte en geschat gewicht van 5 ton. Deze steen bleek rond het jaar 1120 te zwaar toen die naar de keizerlijke tuin werd vervoerd en zonk met het schip. Eeuwen later is de steen uit het water gehaald en in de Yu Yuan-tuin geplaatst.

Turen met staf en versnapering

Witte wolken omhullen de bergwand als linten,
de stenen treden zweven in de leegte,
het smalle pad reikt ver.

Steunend op staf en versnapering,
tuur ik naar de weidsheid.
Om de echo van het ravijn te beantwoorden,
wens ik op mijn fluit te spelen.

Shen Zhou (1427-1509)
(vertaling Pieter Jansma)

Poet on a mountaintop (Bron: China online museum)

ervaren. Het daoistische ideaal van een kluizenaar op een berg was dan ook vaak een uitgangspunt. De ambtenaren zelf bedachten de tuin vanuit een bepaald thema. Tuinspecialisten realiseerden daarop het ontwerp en de tuin. Vaak werden subtiele verwijzingen naar bekende gedichten en personen uit het verleden hierin verwerkt. De ambachtslieden bezochten en bestudeerden zelf ook vaak echte bergen.

Bijzondere stenen

Dat de rotsen en bergen al sinds lange tijd in China gewaardeerd worden, blijkt wel uit verschillende kronieken die geschreven zijn in

de twaalfde eeuw. Hierin worden tuinen in detail beschreven qua ontwerp en techniek. Ook meer gespecialiseerde werken stammen uit die tijd. Zo is er de Yun Lin Shi Pu (Steen Catalogus van het Wolkenbos) dat is geschreven rond het jaar 1130, en 114 plekken beschrijft waar bijzondere stenen gevonden kunnen worden. De meest bijzondere stenen werden gevonden in het meer Tai, net naast Suzhou. De kalksteen uit dit meer is zeer gewaardeerd. Het werd gebruikt voor zowel het tentoonstellen van een enkele bijzondere steen, zoals je een kunstwerk waardeert, maar ook als bouw materiaal

voor bergen in tuinen vanwege hun karakteristieke vorm en vele gaten. Er wordt ook wel geschreven over de Chinese stenenmanie. Suzhou staat bekend om de vele tuinen die min of meer nog intact zijn en als werelderfgoed te boek staan. De bergen in deze tuinen zijn veelal opgebouwd met de stenen uit het Tai meer en juist die stenen dragen bij aan de roem van de tuinen. De kalksteen uit dit meer is zeer gewaardeerd. Ze ontstond zo'n 300 miljoen jaar geleden, door verweering ontstonden bijzondere vormen en gaten.

Berg in gedachten

In 1631 werd het boek Yuanye, (The Craft of Gardens) geschreven door Ji Cheng, een ontwerper en maker van tuinen. Dit boek wordt als standaardwerk gezien. Hij beschrijft vele aspecten van het maken van tuinen en ook verschillende manieren om bergen te bouwen. Hij noemt verschillende types bergen voor kleine en grote tuinen en voor specifieke situaties zoals bergen voor naast torens, bij werkkamers en bij de verblijven van vrouwen. Bij

'Mountain Villa of Embracing Beauty'
Een pad loopt voor overhangende rotsen langs. De grote gaten in deze gebouwde berg zorgen voor licht binnen in de berg waar een grot is gemaakt.

'Mountain Villa of Embracing Beauty', Suzhou. Je kijkt tegen de berg aan met water op de voorgrond en uitstekende kliffen. De berg torent boven de tuin uit, dit effect wordt verder versterkt door de den die boven het water uitsteekt.

Hortus Haren

In de Chinese tuin in de hortus in Haren is een bescheiden berg gebouwd. Ook daar kun je het 'berggevoel' al ervaren met een grot, een waterval en een bergpad. www.hortusharen.nl

dit laatste moest extra gelet worden op de stevigheid in verband met spelende kinderen. Ji Cheng geeft ook aan dat het erg belangrijk is om bij het bouwen het beeld van echte bergen continu in gedachten te hebben. Verder besteedt hij veel aandacht aan de verschillende steensoorten en beschrijft per soort de mogelijkheden voor het gebruik in de tuin.

Technische hoogstandjes

De 'Mountain Villa of Embracing Beauty' is een 10e eeuwse tuin in Suzhou en staat bekend om het vakmanschap van de bergen. Deze zijn in de achttiende eeuw gebouwd door Ge Yuliang, een meester in het bouwen van bergen, wiens kwaliteiten door anderen werden geroemd. Volgens Ge zou een gemaakte berg exact hetzelfde moeten zijn als een natuurlijke berg of grot, slechts dan zou je tevreden mogen zijn met je werk.

In tegenstelling tot de meeste tuinen in Suzhou waar waterpartijen de basis zijn, is in deze tuin de rots-

partij het centrale punt van de tuin. Wel ligt aan de voorzijde een waterpartij die sterk bijdraagt aan het grootse effect van de 'bergen'. De rotspartij neemt bijna een kwart van de tuin in, die in totaal ongeveer 2200 m² groot is. In de berg zijn nagenoeg alle elementen verwerkt die je ook in de echte bergen tegen kunt komen. Er zijn onder andere ravijnen, bergpaden, bruggen en grotten. De rotspartij is daarmee ook een technisch hoogstandje van steen stapelen. Als je door deze tuin loopt, ervaar je al deze berg aspecten in de besloten ruimte van de tuin. Gaten in de rotspartijen zorgen voor een bijzonder scherpe lichtinval vanuit het zuiden en leveren een mooie ervaring op. Via een klein paadje word je de berg op geleid tot op een hoogte van ongeveer vier meter. Daar vandaan kijk je naar beneden alsof je op een klif staat boven de zee. Het effect van deze 'berg' in de relatief kleine tuin is indrukwekkend.

Voor de constructie is naast aarde en steen ook een traditioneel bind-

middel gebruikt dat ruim 1500 jaar in gebruik is geweest voor onder andere de Chinese muur, pagodes en stadsmuren: plakrijst. Plakkerige rijstsoep werd gemengd met kalksteen en leverde een sterk bindmiddel dat plakrijstmortel wordt genoemd. Qua eigenschappen blijkt dit vergelijkbaar met modern cement. Hier en daar zijn ook ijzeren strips gebruikt. Hoewel de rotspartij al zo'n 200 jaar oud is, is deze nog altijd stabiel.

Pieter Jansma is tuinontwerper en docent van de Opleiding Ecologisch Hovenier. Hij is tevens opgeleid als sinoloog waarbij hij zich richtte op Chinese filosofie, tuinen en landschap. www.studiohabitats.nl